de cellen hierbij steeds meer in dit gedrang. De verandering doet zich daardoor steeds gebiedender gelden. En dit leidt ten slotte tot den dood. De dood is de prijs dien we te betalen hebben voor onze rijkere organisatie". Reeds om wat we eerst uit Professor Minots werk opteekenden, zijn we te meer geneigd deze theorie met alle billijkheid te beoordeelen, en dan geven we toe, dat te onderstellen, dat de draagkracht afneemt naarmate bij hooger evolutie en rijker organisatie meer van die draagkracht gevorderd wordt, zeer zeker een logisch denkbeeld aan de hand doet, om het tenslotte dalen en inzinken van de levenskracht begrijpelijk te maken. Toch vorderen we ook met deze theorie geen stap. Een ingenieur die een bouwwerk of waterwerk heeft te maken, dat bij meerdere gecompliceerdheid, gevaar loopt aan stevigheid te verliezen, en daardoor ten slotte bezwijken zou, volstaat er niet mee, dat hij tenslotte het werk in dien gebrekkigen en gevaarlijken vorm aflevert, maar zal de roeping gevoelen om door het aanbrengen van meer steun en sterker technische deelen het gevaar te voorkomen en af te snijden. Volstaat hout niet meer, zoo zal hij metaal of steen nemen. Kan het niet op de gewone dikte gewaagd, zoo zal hij de dikte verdubbelen. Maar hoe ook de zaak bezien, hij zal en kan niet rusten, eer het hem gelukt is het geheele kunststuk zoo in elkaar te zetten, dat zijn meerdere gecompliceerdheid aan zijn solliditeit niet meer te kort doet. En juist dit nu geldt hier. Naar Minot's opinie toch de zaak opgevat, wordt de Schepping zelve van het organisme uiterst gebrekkig, en wel gebrekkig in dien zin, dat elk natuurkundig geleerde er de fout en het gebrek terstond van inziet, en dat terwijl er bij den Almachtigen God toch nooit sprake van kan zijn, alsof het boven zijn macht ware gegaan om dit gebrek of dit gevaar af te wenden. Een wezenlijke verklaring krijgen we alzoo ook bij deze theorie niet. Er wordt alleen in uitgesproken, dat rijker organisatie de levenskracht aantast en eindelijk sloopt. Maar waarom dit alzoo is, en waarom het niet anders kan zijn, vernemen we niet. Ook na dezen geleerde, die op zich zelf ons aantrok, gehoord te hebben, blijft onze Christelijke belijdenis zooveel hooger staan, die zegt, zonder afval en vloek zou er geen dood in ons menschelijk geslacht geweest zijn. Voor wat God's plan aangaat, was de mensch bedoeld als een wezen dat niet kon sterven. Iets wat naar luid Pred. 3 dan vanzelf ook op de dierenwereld moet worden toegepast. God zelf schept wel 't leven, maar niet de vernietiging van het leven. De vernietiging ervan moet altoos haar oorzaak vinden in wat tegen Gods wil en bestel inging.

DR. A. K.

„Omdat hij u met ons niet volgt".

En Johannes antwoordde en zeide: Meester, wij hebben eenen gezien, die in uwen naam de duivelen uitwierp, en wij hebben het hem verboden, omdat hij u met ons niet volgt. En Jezus zeide tot hem: Verbiedt het niet; want wie tegen ons niet is, die is voor ons. Luc. 9:49, 50.

Zij die Jezus toebehooren, en met Jezus zielsgemeenschap mogen oefenen, vertoonen, gelijk ons bleek, niet alleen niet *eenzelfde* geestelijk stempel, maar zijn in tal van opzichten zelfs zeer *ongelijk*. Uit die *ongelijkheid* nu komen de vele *soorten* en *groepen* van Christenen op. Juist toch omdat er zooveel onderscheid is, sluiten zij die het nog 't meest met elkander eens zijn, zich te nauwer aaneen. Dat ziet ge zoo eerlijk in de geslachten toegaan. Dit werd zelfs aangeduid in de twaalf stammen van Israel. Dat merkt ge tot zelfs aan de vele volken en natiën, reden waarom de gezaligden nog voor den troon zingen: „Gij hebt ons gekocht met uw bloed uit alle geslachten en natiën en tongen en volken". En zelfs kan men zeggen, dat 't reeds in de dagen van Jesus' omwandeling op aarde zoo voorkwam. Toen toch de discipelen merkten, dat er onder de schare enkele mannen en vrouwen waren, die wel teekenen in Jezus' naam deden, maar zich van hen op een afstand hielden, zich niet bij de discipelen aansloten, en hun eigen weg gingen, toornden de discipelen hierover bitterlijk en baden Jezus dat hij alzulken het optreden in Jezus' naam *verbieden* zou, omdat ze Jezus niet *met de twaalven* volgden.

Toch deed Jezus dit niet. Voor de veelvormigheid, die de discipelen te keer wilden gaan, nam Jezus het juist op, en antwoordde hun: „Verbiedt het hun niet, want wie tegen ons niet is, die is voor ons".

Drieërlei spreekt hieruit.

Ten eerste, dat er als van zelf onder de belijders van den Christus allerlei verschil oprijst, en dat dit verschil zeer licht kwaad bloed zet. Ten tweede, dat men hierom zoo licht dit verschil weg wenscht. Maar dan ook ten derde, dat Jezus het er voor opneemt, en een liefde onder de broederen wilde, die al zulk verschil droeg, duldden en zelfs waardeeren kon.

Het is daarom zoo zaak, op dit zoo uiterst gewichtige punt veel nauwer te letten, dan dusver in zwang was.

Van den éénen kant is het zoo begrijpelijk, dat men in de Christelijke kringen liefst het allen saâm één is, en elk verschil en onderscheid onder de broeders poogt weg te doezelen. Maar dit neemt 't feit niet weg, dat 't heel de historie, onder Gods bestel, nooit zonder dit verschil geweest is. Reeds in de dagen der apostelen kwam allerlei onderscheid op, en er is nooit één halve eeuw voorbij gegaan, of op allerlei terrein en in allerlei manier en vorm, is er altoos weer nieuw verschil en onderscheid opgekomen. Zoo is er de bede om eenheid, en tegen die bede staat 't feit over, dat de verscheidenheid zich steeds rijker ontplooit.

En al ontkiemt hierbij nu ook velerlei onkruid, zoodat er verschillen opkomen uit eigenzinnigheid, uit ketterij en egoïsme, te ontkennen valt toch niet, dat veel van deze verscheidenheid opkomt uit allerlei verschil in herkomst en geslacht, in nationaliteit en volk, in karakter en aanleg, in talent en gave, dingen die altemaal uit Gods bestel en beschikking voortkomen; en dat we dus wel te letten hebben op het onderscheid tusschen zondige en dus te bestrijden verschillen en tusschen die andere verschillen, die opkomen uit die veelvormigheid van het leven, die God in zijn bestel schiep en waardoor Hij onze menschelijke existentie, tot glorie van zijn Naam, zoo eindeloos verrijkt.

Op zichzelf zou tegen het uitkomen van dit velerlei onderscheid in Christus Kerk dan ook geen enkele bedenking rijzen, indien maar aan de uitkomst bleek, dat de ééne soort Christenen de andere soort wist te waardeeren; erkende, dat in het lichaam oor en oog, hand en voet elkander aanvullen; inzag, dat de geestelijke schat te overrijk is om door één enkele groep te worden uitgeput, zoodat de een den ander moet aanvullen; en indien dit alles tot uitkomst had, dat in 't Halleluja, dat omhoog gaat, elke toon tot zijn recht kwam, en juist uit de zuivere saamvoeging der vele tonen het volledig accoord van de zuiverste harmonie werd geboren.

Buiten zonde zou dit ook zoo zijn, maar de zonde maakt dat het niet zoo is.

Op geen gebied toch van ons menschelijk leven ziet ge, waar ook, twee of meer richtingen, scholen, groepen, of soorten opkomen, of steeds wordt uit dit naast elkander opkomen wrijving, jaloezie en strijd geboren. Juist zoo als 't bij de discipelen was: Die anderen mochten het niet anders willen dan de discipelen zelve, en nu ze toch anders deden, moest dit hun verboden worden.

Zoo was het toen, zoo ging het steeds, en zoo is het nog. Altoos de vloek der eenvormigheid die poogt binnen te dringen. Steeds ons egoïsme, dat van ieder ander eischt, dat een ieder denken en oordeelen zal juist zooals wij 't doen. Geen flauw begrip van den rijkdom ook in Gods geestelijke schepping. En hierdoor een er altoos op uit zijn, om anderen terug te dringen en te benijden, in stee van zelf te begrijpen, dat niet alles lelie kan zijn, maar dat in den zomerhof lelie en roos, viool en jasmijn elkander moeten afwisselen en aanvullen.

Dit niet in te zien, is geen bepaalde kerkzonde, maar een zonde die heel ons leven vergiftigt. Er is verschil in de personen, dat weet en ziet ieder. Vergelijk maar Luther en Calvijn, Groen en Da Costa, en wat paar ge maar wilt. Maar dit persoonsverschil mag, zoo ge eenheidsdrijvers hoort, niet meetellen. We moeten allen gelijk zijn. Hysop en ceder één.

Er mag geen verschil in talenten en gaven, er mag geen verschil in standen en rangen zijn. Ja, zelfs bij de beroepsindeeling benijdt de landheer den fabrieksreus, en de man van de fabriek den man van den handel. Tot in het leger hoort ge nog dat smalen van den man te paard op den man te voet, en op de vloot dat laag neerzien van den man aan boord op den weekeling die aan den wal blijft. Nergens, op wat terrein ook rijst onderscheid, of de één acht wat hij voorstaat zooveel beter en hooger, en van onderlinge aaneensluiting en samenvoeging tot hooger accoord bespeurt ge o, zoo weinig.

Op zichzelf kan het daarom niet bevreemden, dat ook op geestelijk terrein tusschen twee soorten of twee groepen en richtingen van nature zekere naijver opkomt; maar voor het overige zoudt ge juist op kerkelijk erf verwachten, dat de broederliefde over desen naijver triomfeeren en den zoen sluiten zou.

Doch juist hierin wordt ge teleurgesteld. Veeleer weet de historie ons te verhalen, hoe op geen terrein schier elk verschil en onderscheid tot meer stuitende onverzoenlijkheid geleid heeft, als juist op het erf van Christus Kerk. Zoo ergens, dan hoort ge hier telkens de klacht, dat „die anderen ons niet volgen", en dat ze daarom tot zwijgen moeten gebracht. De ééne groep gunt aan de andere nauwelijks het licht in de oogen. Wie meer lijdelijk van aard is, kan den meer actieven Christen niet zetten, en wie steeds de hand aan den ploeg slaat, kan maar geen eerbied hebben voor de stille diepte van het meer mystieke gemoed. Dan weer zijn er de personen in 't spel. Staan er in eenzelfde plaats vier, vijf predikanten, dan wil men dat ieder den hoogsten lof geve juist aan dien predikant die hem zelf 't meeste aantrekt. Hoe beslister eigen opinie is, hoe minder iemand dulden en dragen kan, dat een ander er anders over denkt. Zelfs tot op het uitwendige slaat dit over. Geldquaesties die bij wet moeten geregeld worden, doen de geesten opvliegen, als ware de eere van Christus er mee gemoeid. Wie niet denkt en doet als wij, wordt uitgebannen, en juist dit naast elkander voortbestaan van velerlei richting en groep vergiftigt dan de gemoederen, en maakt dat men elkander niet zetten kan. Had aan ons de Schepping gestaan, we zouden slechts één soort starren, slechts één soort planten, slechts één soort dieren, en slechts één soort menschen geschapen hebben, tusschen wie geen verschil kon opkomen. Voor de veelvormigheid van den rijkdom Gods hebben we in onze zondige bekrompenheid geen oog; nog wel aan den starrenhemel, en in onzen hof, en op ons weiland, maar althans niet in Christus Kerk, niet in het Koninkrijk der hemelen. Er zijn ééncellige dieren, en zoo moest eigenlijk ook het Lichaam des Heeren éécellig zijn. En dat God 't niet zoo maakte, maar uit het verschil van de leden de schoonheid van het Lichaam opbouwde, waardeeren we niet.

Nu is hierin te loven, dat we juist op het heilige terrein scherp toezien, om te voorkomen, dat geen *zondig* verschil, dat geen *onheilige* onderscheiding de heilige eenheid van het leven verstore. Er mengt zich in veel zondige twistzucht toch ook bijna altoos zekere ijver om schade van het heilige af te weren.

Maar hoe hoog we dit ook aanslaan, onze blijft de schuld, zoo we den zin tot waardeering missen voor wat God de Heere anders aan de broederen dan aan ons openbaarde. Alsof de apostel het ons in Jezus naam niet zoo overduidelijk gezegd had: „En indien gij iets anders gevoelt, ook dat zal uw God openbaren."

Zie het aan de prachtige orchideën, wat rijke verscheidenheid van vorm in blad en bloesem deze éénе zelfde plantensoort niet kan aannemen, en voelt ge dan niet, hoe deze prachtige orchideënweelde geheel te niet zou doen, wie maar één bloesemvorm aan haar stengel liet uitgroeien?

DR. A. K.

Amsterdam, 6 December 1912.

Het vlugschrift, dat Dr. Wielenga onder den titel *Post Tenebras* in het licht zond, is wel reeds met een vriendelijk woord van lof wegens het keurige literaire kleed en de fijne humoristische trekken door onzen recensent aangekondigd, maar verdient toch een breedere bespreking om den inhoud zelf, die voor ons kerkelijk leven van actueel belang is. Deze brochure is toch meer dan een persoonlijke confidentie, waarin de schrijver met beminnelijke openhartigheid ons verhaalt welken innerlijken zielestrijd hij gestreden heeft, voordat hij bedankte voor de benoeming tot hoogleeraar te Kampen, ze geeft tegelijk het beeld weer, dat de schrijver opving van de huidige verhoudingen in ons kerkelijk leven, bepaaldelijk wat het opleidingsvraagstuk betreft; en waar dat beeld ons geteekend wordt door een man met zoo fijnen psychologischen blik, met zulk een nobel hart en met zulk een onpartijdig oordeel, heeft deze brochure meer waarde dan een persoonlijke expectoratie en wordt ze een „document d'histoire contemporaine", dat ook voor den toekomstigen geschiedschrijver beteekenis zal hebben, wanneer hij het leven onzer Kerken teekenen wil.

Wat de motieven betreft, die Dr. Wielenga bewogen om voor het aangeboden professoraat te bedanken, blijkt uit deze brochure, dat bij hem geen *principieele* bezwaren tegen de aanvaarding van het hoogleeraarschap aan de Theologische School bestonden. Al geeft hij voor zich zelf, „lettende op het karakter en de nooden onzer eeuw", aan de universitaire opleiding (met zuivere handhaving, ten opzichte van de theologische vorming, van het recht der Kerken) de voorkeur, een opleiding aan een Theologische School, die van de Kerken uitgaat, acht hij daarom „volstrekt niet ongeoorloofd of onschriftuurlijk" (blz. 17). Zelfs gaat hij nog verder en verklaart, dat naar zijn overtuiging de billijkheid en de trouw aan het in 1892 aangegane akkoord eischt, dat de School der Kerken gehandhaafd zal blijven, zoolang er geen communis opinio desaangaande in onze Kerken gerijpt is. Op dezen grond school er voor zijn gevoel ook niets oneerlijks in, wanneer een man met zijn opvattingen een hoogleeraarsbenoeming te Kampen aannam (blz. 18) Waar een principieele beslissing derhalve niet kon genomen worden moest het pro en contra van deze benoeming worden opgewogen tegen elkander, en dan was er veel wat hem naar Kampen trok. Het professoraat lokte hem aan, vooral de gedachte om zich geheel aan de studie en aan de opleiding van jonge mannen tot het ambt van Dienaar des Woords te wijden. Er was een band van traditie aan Kampen, waaraan zijn vader het beste deel van zijn leven wijdde en waaraan hij zelf zooveel had te danken. Daarbij kwam, dat de leidende mannen in ons kerkelijk leven hem schier eenparig aanrieden te gaan. Maar tegenover dat pro stond een *contra*, dat niet minder gewicht in de schaal wierp: de hartelijke band aan de gemeente van Amsterdam, waaraan hij pas zoo kort verbonden was; de moeilijkheid, waarin deze gemeente zou komen, wanneer ze plots twee van haar jongere dienaren verloor, en de evangelisatiearbeid, die, met kracht ter hand genomen, rijke vruchten beloofde. Zoo stond pro en contra tegenover elkander en de evenaar sloeg noch naar rechts noch naar links door. „De blijdschap, de geestdrift, het élan, dat verbonden is aan de stellige wetenschap: ik *mag* het doen, ik *moet* het doen! — bleef uit" (blz. 19). Daarom heeft Dr. Wielenga tenslotte bedankt. Gelijk hij zelf getuigt, is dit besluit niet genomen onder eenige pressie van buiten. Als vrij en onafhankelijk man heeft hij zijn beslissing genomen voor het aangezicht des Heeren. En de verantwoordelijkheid voor die beslissing draagt dan ook niemand dan hij zelf.

Deze rondborstige verklaring stellen we op hoogen prijs, en we danken Dr. Wielenga, dat hij haar heeft afgelegd. Ze heeft de nevelen, die om dit bedanken hingen, opgeklaard en het *post tenebras lux* geldt in dit opzicht van zijn brochure ten volle. Al is het volkomen waar, dat deze brochure aan hetgeen geschied is, niets verandert, en dat Dr. Wielenga natuurlijk niet verplicht was de redenen van zijn bedanken publiek te maken, het zou onheusch wezen, nu hij proprio motu aan de Kerken, die tot dit ambt hem riepen, de motieven voor zijn bedanken mededeelde, hem daarvoor niet openlijk dank te betuigen.

Toch zou de korte mededeeling dezer motieven, die evengoed in een ingezonden schrijven aan een onzer kerkelijke bladen had kunnen geschieden, de uitgave dezer brochure niet gewettigd hebben, indien Dr. Wielenga daaraan niet had toegevoegd een photografische reproductie van den „kijk", dien hij mee door al wat in deze dagen van beraad gebeurde, kreeg „op de toestanden in ons kerkelijk leven, speciaal op de positie der Theologische School". In hoeverre ook deze „kijk" invloed heeft gehad op zijn beslissing, zegt hij aan het slot zijner brochure zelf. Na eerst te hebben vermeld wat geen, of althans geen overwegende, beteekenis voor hem gehad had, gaat hij aldus voort:

Doch wel was *deze* vraag voor mij van overwegend gewicht: Kan ik mijn tegenwoordigen werkkring ruilen voor dien anderen, en — wellicht mijn gansche leven — arbeiden aan een school, die wordt verdragen door een meerderheid, die naar eenheid van opleiding snakt, en gedragen door een groep van broeders, wier beginsel ik niet waardeeren kan. Zeker, ik zou mij hebben kunnen plaatsen op het standpunt: doe aan de school uw plicht, en arbeid daar uit uw eigen levensbeginsel. Er zijn immers in de kerken ook duizenden, die de school liefhebben en haar steunen, zonder dat zij dit uit dit beginsel doen.

Maar de vraag rees: zal ik steeds sterk genoeg zijn, wanneer de eenheid uitblijft, met die blijmoedigheid en energie te werken, die voor zoo verantwoordelijke taak van noode is? Zal ik dat kunnen doen in een stad, die (om nu maar zacht te zeggen) nog niet opgeklommen is tot een centrum van het cultuurleven onzes tijds? Zal ik, ondanks den invloed der omstandigheden, te allen tijde trouw blijven aan mijn beginsel, en als ik het doe, zal ik dan de rust hebben, zonder welke de mensch niet ademen, leven, *teren* kan?

Zie, deze vraag hield mij in spanning. En de gewenschte overtuiging, dat ik het *kon* doen, kreeg ik niet. Ik begeerde wel, dat ik de blijmoedigheid, die ook dikwijls tot vrijmoedigheid inspireert, ontvangen mocht. In andere omstandigheden zou ik ze misschien ontvangen hebben. Als er niet het sterke contra van mijn tegenwoordig arbeidsveld eenerzijds en anderzijds het contra van de getoonde aversie van sommige leidende mannen der „Wachterpartij" (vergun mij de uitdrukking) geweest was, zou ik misschien overgebogen zijn. Maar nu werd ik voor de beslissing niet rijp. En toen ik mijzelf tot het besluit der aanneming wilde dwingen, voelde ik dadelijk den terugslag, merkte ik terstond dat dit geen daad was die in mij wortelde. Daarom had ik geen vrede bij dat besluit en vond ik tenslotte alleen rust in bedanken.

De nadere uiteenzetting hiervan vormt dan ook den eigenlijken inhoud der brochure. Daaraan ontleent ze haar beteekenis. Een volgend maal komen we op dit historische exposé terug.

De Kerkeraad van Amsterdam heeft een goede daad gedaan, door te besluiten het traktement van de predikanten te verhoogen. Tot dusver ontvingen ze, evenals in de Hervormde Kerk, ƒ 3200 benevens de kindergelden. Thans is het normale bedrag gebracht op ƒ 3700, zoodat er ƒ 500 bij komt. Dit normale bedrag zal echter eerst worden uitgekeerd, wanneer men tien jaar predikant is te Amsterdam; na vijf jaar krijgt men er ƒ 250 bij, en na wederom vijf jaar nogmaals ƒ 250.

Wat deze laatste regeling betreft, achten we dat dit exempel geen navolging verdient, en we hopen, dat de Kerkeraad te Amsterdam nog op dit besluit zal terugkomen. Het zou ons uit kerkrechtelijk oogpunt bedenkelijk voorkomen, wanneer deze regeling algemeen werd ingevoerd. Een der grondbeginselen van ons Gereformeerd Kerkrecht is, dat er *gelijkheid* onder de Dienaren behoort te zijn, en daarom moet zeker alles vermeden worden, dat naar bevoorrechting van sommige Dienaren boven anderen lijkt. Nu wil dit daarom niet zeggen, dat alle predikanten op een plaats precies evenveel tractement moeten hebben. Grondregel is, dat de Kerk zorgen moet, dat de Dienaren des Woords zonder zorg van het Evangelie moeten leven. Er is dus zeker alle reden voor de Kerk, om bij de bepaling der tractementen rekening te houden met de meerdere of mindere uitgaven, die de Dienaar heeft te doen. Zoo heeft een predikant met acht kinderen zeker veel meer uitgaven dan een predikant, die ongehuwd is en voor vrouw noch kinderen heeft te zorgen. Hier zou het onbillijk wezen, aan beide gelijke tractementen te geven, omdat dit tractement in werkelijkheid zeer ongelijk zou zijn. Vandaar dat de regel om naast het vaststaande tractement, dat voor allen gelijk is, kindergeld te geven, een volkomen juiste maatstaf van verdeeling is. Geheel anders wordt het daarentegen, wanneer men als maatstaf aanlegt het *aantal dienstjaren*, want daardoor wordt een onderscheid in het leven geroepen, dat met de *uitgaven* der predikanten niets te maken heeft en alleen berust op anciënniteit. En dat leidt zoo licht er toe, dat er onder de predikanten weer een zekere rangorde wordt ingevoerd, die in de Kerk van Christus niet mag geduld worden. Ook practisch laat deze maatregel voor een Kerk als Amsterdam zich niet rechtvaardigen. Dat men aan verschillende maatschappelijke betrekkingen een tractement heeft verbonden, dat met de dienstjaren klimt, vindt mede daarin zijn oorzaak, dat men gemeenlijk jong in deze betrekkingen komt; dat dan het gezin nog klein is en de zorgen nog niet veel; terwijl bij het klimmen der jaren ook de uitgaven grooter worden en er daarom ook meer tractement noodig is. Voor een predikant te Amsterdam kan dit motief echter kwalijk gelden. Amsterdam beroept gewoonlijk niet jonge predikanten, maar mannen van rijper leeftijd. De jongste predikant van Amsterdam is, indien we ons niet vergissen, 38 jaar. En het is de laatste jaren meermalen voorgekomen, dat predikanten worden beroepen, die ver in de veertig en zelfs over de vijftig waren. Gaat het volle tractement dan eerst over 10 jaar in, dan ontvangt men dit eerst, als men een goed eind in de 50 of bij de 60 jaar is, d. w. z. op een leeftijd, dat de behoeften veel minder zijn geworden, terwijl men het juist derft in een tijd, dat de zorgen het zwaarst zijn. Er zijn nog andere motieven hieraan toe te voegen, zooals b. v., dat de jongere predikanten gemeenlijk het zwaarste werk moeten verrichten, maar de aangevoerde bezwaren zullen voldoende wezen om duidelijk te maken, waarom we voor de Kerk de toepassing van dezen regel van een minimum- en maximum-tractement niet gewenscht achten.

Dit eene bezwaar echter daargelaten, verheugen we ons van harte, dat Amsterdam op zoo flinke wijze tot verhooging der tractementen besloot. Ze heeft daarmede als eerste Kerk van ons land een goed voorbeeld aan de andere Kerken gegeven. Er ligt voor ons gevoel een oorzaak van dank in, dat een Kerk, die geen cent subsidie van den Staat ontvangt of begeert, het tractement van haar predikanten een half duizend gulden hooger weet te brengen dan een Kerk, die wel vele rijken en aanzienlijken bezit, maar voor haar predikantstractementen zoo goed als geheel afhankelijk is van de Staatssubsidie.

Dat overigens deze tractementsverhooging niet anders dan een daad van billijkheid was tegenover de predikanten, toont een memorie van een lid der Gereformeerde Kerk te Amsterdam, waaraan we hier gaarne een plaats verleenen, omdat de daarin genoemde cijfers op de meest welsprekende wijze uitwijzen, hoe alle tractementen in de laatste vijftig jaren meer dan verdubbeld zijn en het daarom zeker niet aangaat, de tractementen der predikanten op het vroegere peil te laten staan:

Waar er sprake sprake is van verhooging der tractementen oner predikanten, komt onwillekeurig het oude predikantstractement in de gedachte van voor 50 à 60 jaar. Voor 50 jaar was dat tractement ƒ 2800 — (sinds enkele jaren iets verhoogd, ƒ 450.—). Het bedrag van ƒ 2800.— was niet te hoog, niet te laag. Er werd toen gerekend met onkosten voor opleiding en de verschillende levensomstandigheden. Er kan vastgesteld worden dat dit bedrag voor dien tijd goed was. Nimmer werd er tegen geprotesteerd als zijnde te hoog. Als we nu bedenken, dat de onkosten op het levensterrein wel hooger, maar niet lager geworden zijn, kan tractementsverhooging niet uitblijven. Dat de levensomstandigheden enorm zijn veranderd, is bekend. Sommigen in onze kringen stemmen dit volmondig toe, maar meenen dat de predikanten zich daarin maar moeten schikken. Doch deze hebben toch ook het levensonderhoud noodig voor zich en hun gezin? Het zijn geen menschen, die buiten het maatschappelijk leven staan; zij behooren niet tot een kloosterorde. Zij hebben het recht, evenals een ieder, om te leven naar de plaats, waar de Heere hen in geplaatst heeft. Wij zullen zoo vrij zijn even in herinnering te brengen de tractementen en loonen van voor 50 jaar en nu:

	voor 50 jaar	en nu
De Burgemeester van Amsterdam	ƒ 5.000	ƒ 10.000
De Wethouders van Amsterdam	ƒ 3 000	ƒ 6.000
Directeur Gasfabriek (toen part. ondern.)	ƒ 4 000	ƒ 14.000
1e klas Boekhouder	ƒ 1.000	ƒ 25.00 à ƒ 3 000
Degelijke kantoorbed.	ƒ 600	ƒ 1.100
Onderwijzer	ƒ 400	ƒ 700
Winkelbediende	ƒ 500	ƒ 900 à ƒ 1.000
Timmerman p. week	ƒ 9.—	ƒ 16 à ƒ 17
Smeden „	ƒ 7 50	ƒ 13 à ƒ 14
Loopknecht „	ƒ 6.—	ƒ 10 à ƒ 11
Hulpbehoevende (arme) per maand	ƒ 1.—	per week ƒ 1.—

De opvoeding van weezen voor rekening der gemeente eischt per hoofd minstens 6 maal zooveel als vroeger. En nu de noodzakelijke uitgaven.

Vroeger alleen voor den predikant Personeele Belasting.

Thans Personeele Belasting met 35 opcenten, Inkomstenbelasting, Bedrijfsbelasting. Voor 50 jaar waren de huren veel lager als thans.

	voor 50 jaar	en nu
Een bezoek bij een professor	ƒ 1.—	ƒ 5.—
Een bezoek van een docter	ƒ 0 60	ƒ 1.— à ƒ 1.25
Dagl. v. een naaister	ƒ 0 40	ƒ 1.—
„ „ „ werkvr.	ƒ 0 35	ƒ 1.—
Loon van een dienstb.	ƒ 60 à ƒ 70	ƒ 120 à ƒ 130

Het verschil der prijzen van levensmiddelen, zal zich deze en gene nog wel herinneren. Uit bovenstaand lijstje blijkt, dat vele tractementen en loonen 70 pCt., 80 pCt., ja 100 pCt. verhoogd zijn, ja aller inkomsten zijn aanmerkelijk verhoogd, behalve dat der Predikanten; dit is slechts verhoogd met 15 pCt.; mijns inziens is dit zeer onrechtvaardig, en vooral voor de Gereform. Kerk onverklaarbaar, daar het die mannen aangaat, waarvan de Apostel Paulus zegt: „Acht ze om hunne bedieningswille, want zij waken voor uwe ziele." Dat dit verkeerd begrip der Christenen reeds treurige gevolgen heeft, blijkt o. a. uit het feit dat vele Predikanten, welke in Hervormde Gemeenten beroepen zijn, dit beroep niet durven aanvaarden om financieele redenen. Dat het verloop zoo ook zal zijn voor de Geref. Kerk alhier is zeker, als de Gemeente hare Predikanten geen recht doet. Weldra zal de tijd aanbreken, dat er bij voorkomende vacaturen in de eerste plaats gevraagd zal worden of de te verkiezen Predikant wel over financiën heeft te beschikken. Moge de Heere ons daarvoor behoeden. Wij hopen dat zij die met veel moeite, strijd en zorg loonsverhooging hebben verkregen, gevoelen zullen het billijke van de vraag van onze voorgangers om verbetering van tractement. Velen zullen zich de moeilijke dagen hunner jeugd herinneren. Zij moeten die zich ook indenken van hen, die nog in gelijke omstandigheden verkeeren. Geve de Heere, dat de Geref. Kerk met blijmoedigheid die mannen zal steunen op hunnen levensweg, daar het gebleken is dat zij steeds **trouw** op hunne post staan in de ure des gevaars. Steeds hebben zij der Gemeente Gods Woord in waarheid verkondigd. Steeds hebben zij de Gemeente gewaarschuwd in dagen van voorspoed, en getroost in tijden van rampen en leed. Mogen zij verder blijmoedig den Heere dienen en getrouw de gemeente leiden op den weg der zaligheid.

DR. H. H. K.

Teestafel.

1. CHRISTELIJKE SCHEURKALENDERS voor 1913. 'n Drietal werd ons ter aankondiging in de HERAUT toegezonden.

Van deze drie komt, naar het mij toeschijnt, de eerste plaats toe aan dien van het GEREFORMEERD TRAKTAATGENOOTSCHAP „FILIPPUS". Firma S. S. D'Huy, Middelburg.

En dat niet maar, omdat deze een onverdacht gereformeerde is, maar ook om zijn kleurig en fleurig schild, dat aan den wand van een huiskamer heel mooi zal doen, en om zijn opwekken van de nationale herinneringen van 1813.

Het schild beeldt van boven niet onaardig af het feit van 30 November 1813. *Aankomst van Prins Willem te Scheveningen.* Op het blok het zeer toepasselijk psalmvers:

De Heer zal zijn een hoog vertrek,
Voor wie getrapt wordt op den nek;
Een hoog vertrek in drukkend lijden,
Een toevlucht in benauwde tijden. (Ps. 93).

En dan ter rechterzijde WILLEM I, Koning der Nederlanden, en ter linker: Koningin FREDERIKA LOUISA WILHELMINA.

Twee nu niet bepaald mooie portretten.

Ieder blaadje geeft aanwijsing van Schriftgedeelten, dan een tekst en daaronder een kort toepasselijk woord. Op de achterzijde der blaadjes, over het geheel, lezenswaardige verhalen.

Volgt de MARTHA KALENDER. Uitgegeven ten voordeele van de Martha-Stichting te Alphen a/d Rijn. J. M. Bredee. — Rotterdam.

Het schild, met zijn afbeelding van de Martha-Stichting, en zijn symbolen van Geloof, Hoop en Liefde, doet erg somber.

Op het schild: „God heeft met ieder een plan".

De blaadjes geven ook hier een tekst met een goed woord er bij en voor elken dag één Schriftstuk om te lezen.

Op de achterzijde korte spreuken, verzen en verhaaltjes.

Van de nationale herinneringen geen spoor.

Eindelijk GEILLUSTREERDE CHRISTELIJKE SCHEURKALENDER. J. N. Voorhoeve, te 's-Gravenhage.

Dit schild, de herders van Bethlehem met hun schapen, op het oogenblik dat zij in verwondering zijn over het hemelsche licht, — kan ik met den besten wil niet mooi vinden.

Toch is het geteekend door niemand minder dan ISINGS.

Aan den *teekenaar* zal het wel niet liggen.

Daarentegen ziet men met welgevallen de gekleurde plaatjes *in* het blok.

'n Bezwaar bij dezen kalender is, dunkt mij, dat hij ook nu weer voor iederen dag wel een tekst, maar bij dien tekst verder niets, hoogstens een versje geeft.

'n Toepasselijk woord bij 'n tekst mag toch op zoo'n blaadje van een Scheurkalender niet ontbreken.

2. DR. P. A. E. SILLEVIS SMITT. JOHANNES DE DOOPER. Volksuitgave, Amsterdam. H. A. Bottenburg, 1912. Van deze monographie, die bij haar verschijning, in heel de christelijke pers en ook door ons met groote waardeering is besproken, heeft onze ijverige uitgever, de heer VAN BOTTENBURG, thans een volksuitgave in het licht gegeven.

Bij de eerste uitgave in 1907 schreef de auteur, die toenmaals nog predikant in ROTTERDAM was, dat hij voor deze zijn studie over JOHANNES DEN DOOPER een plaats begeerde „in de opbouwende lectuur van ons volk, dat leeft bij Gods Woord". Hoewel dus niet als wetenschappelijke studie bedoeld, getuigt dit boek toch van breeden nauwgezette studie over het onderwerp.

„Twee dingen", zoo schreef SMITT, „zouden we begeeren: dat Johannes, de grootste van vrouwen geboren, in zijn grootheid van God ontvangen, meer worde gekend; en wie zich dan stelt naast hem, voelt zich klein, zeer klein. Doch evenzeer, dat de eenvoudigste, die deze bladen leest, als brulloftskind des Nieuwen Testaments, zich meerder voele dan Johannes, om Jezus wil, opdat de heerlijkheid van Christus' Koninkrijk zich openbare in zijn heiligen."

Van harte stem ik in met wat DR. SILLEVIS SMITT nu, in zijn kort Voorwoord bij de volksuitgave schrijft; „het kan niet anders dan een oorzaak van blijdschap wezen, dat de prijs van het boekwerk thans geen verhindering behoeft te zijn, dat de kring zich uitbreide onder vele anderen, die niet minder belang stellen in alles wat de kennis van Gods Woord mag vermeerderen!"

3. J. H. LANDWEHR, predikant te Rotterdam. HANDBOEK DER KERKGESCHIEDENIS. Derde gedeelte. Nieuwe Kerkgeschiedenis. Rotterdam. D. Bolle.

Dit derde deel, van LANDWEHR'S HANDBOEK, waarvan het eerste en tweede reeds hier door mij zijn besproken, bevat van de geschiedenis der Kerk het tijdperk der reformatie tot het begin der 19e eeuw.

De geachte schrijver toch verdeelt de Nieuwe Kerkgeschiedenis in drie tijdperken en wel:

het eerste: van Luthers optreden tot den vrede van Munster 1517—1648;

het tweede: van 1648 tot het begin der 19e eeuw;

het derde: van het begin der 19e eeuw tot heden.

In dit zijn IIIe deel nu behandelt hij eerst de Reformatie en de Contra-reformatie.

„In dit tijdvak", zoo schrijft hij, wordt geschetst DE ARBEID van de reformatoren, die, op het gebied van de leer en den dienst in de Kerken, terugriepen tot het Woord van God; de ONTAARDING van het reformatorisch beginsel door verschillende secten, v. n. door de Wederdoopers, en DE POGING van Rome om de kracht der reformatie te breken en door allerhande middelen het aangevangen werk te verstoren.

Vervolgens het tweede tijdvak: De kerk in den tijd van het „Piëtisme" en de „Aufklärung".

„In dien tijd", zoo schrijft LANDWEHR, „zien we, hoe de kerk der hervorming den invloed onderging van het Piëtisme. Het starre orthodoxisme dreef duizenden in de armen van het Piëtisme. En gelijktijdig zien wij het Deïsme opkomen, dat later in de „verlichting" in Frankrijk en de Aufklärung in Duitschland, terug riep van de openbaring in de H. SCHRIFT tot de openbaring IN DE NATUUR; VAN HET WOORD GODS tot HET WOORD DES MENSCHEN, van het GELOOF tot DE REDE.

Ook dit derde deel waarin, de feiten klaar en duidelijk zijn voorgesteld en men een goed overzicht van het geheel krijgt, maakt LANDWEHR'S HANDBOEK tot een knap en bruikbaar compendium, dat, voldoende voor een niet-theologant, ook den theologant *naast* het bekende handboek van KURZ b.v., goede diensten kan bewijzen.

En dat wel ten eerste van wege het specifiek gereformeerde standpunt dat de geachte schrijver inneemt, en in de tweede plaats omdat er aan de historie van de kerk in ons land meer aandacht in is gewijd, dan in de Duitsche compendia geschiedt.

Het zij Dr. LANDWEHR gegeven, dit zijn HANDBOEK met de beschrijving van de geschiedenis der kerk in de 19e eeuw spoedig te voltooien.

G.

Vereenigingsleven.

„SONNEVANCK".

I.

Er is misschien in den herfst geen mooier streek in ons land te vinden dan de „Veluwe" in de omgeving van Putten en Harderwijk. Het is een genot reeds, met den trein der C. S. van Amersfoort in de richting van Zwolle te sporen. Hoe mooi doemt dan op eenmaal ter linkerzijde de Zuiderzee op, achter een groot weideveld, dat zich dicht bij Harderwijk uitstrekt, en hoe vloeit dan vaak zee en lucht voor het oog ineen, zoodat men zou wanen, over de weide in het eindeloos verschiet te staren, ware het niet, dat hier en daar een scheepje, dobberend op de onzichtbare wateren, de nabijheid van de zee verried.

Schoon als de geheele omgeving is ook de weg, die van het station Harderwijk naar de stichting „Sonnevanck" voert, opgericht door de *Vereeniging van Christelijk Hulpbetoon aan Tuberculoselijders*, ja, misschien is die eenig mooie weg de liefelijkste, welke op stille herfstdagen in de omgeving en ver daarbuiten te vinden is.

„Sonnevanck"! Zoo er ooit een huis geweest is, dat zijn naam met eere droeg, en zoo er ooit een ziekeninrichting is geweest, die een naam voerde, welke kenmerkend was voor het doel der inrichting en de methode van genezing, die er werd toegepast, dan kon dit met overtuiging zeker ook van „Sonnevanck" gezegd worden.

Hoe heerlijk is het gezicht op de stichting, wanneer men van Harderwijk komende, onverwachts tusschen de boomen langs den straatweg een groot bord opmerkt, dat den naam „Sonnevanck" draagt, en dan den blik links onder dat boogsgewijze gevormde bord heen laat strijken door eene mooie oprijlaan, die recht naar het sanatorium voert, welks hoofdgebouw zich met het volle front naar den straatweg keert en een roodgedekt torentje draagt, dat door de as van de laan geraakt wordt.

Schrijver deses zag de stichting zoo het eerst op een van de mooiste herfstdagen, die we onlangs gehad hebben, op een oogenblik, dat de zon haar stralen recht over de met alle nuances van bruin prijkende laan wierp, zoodat het hoofdgebouw met z'n voorzijde in haar vollen gloed schitterde. Zoo maakte de stichting, de zonne vangende zooveel het maar eenigszins kon, een onvergetelijken indruk.

Nu, een sanatorium voor tuberculoselijders heeft véél zonlicht noodig. Zonlicht en zonnewarmte behooren tot de beste geneesmiddelen, die voor longlijders te bedenken zijn. Misschien doet het licht nog meer dan de warmte. Als in den herfst de koude begint te komen en overdag de zon de natuur buiten wel, maar de woningen van binnen niet voldoende kan verwarmen, is er bij de patienten geen sterk verlangen naar kunstmatige warmte, mits het zonlicht maar overal vrij kan binnen dringen en het weder gunstig geweest is om de patienten te veroorloven, veel buiten te verkeeren.

Het zonlicht schijnt dáárom zoo uitnemend te werken, dat er z.g. chemische stralen zijn, die een genezende kracht bezitten. Niet het getemperde licht, zooals dat door de wolken tot ons komt, heeft die kracht, maar alleen het directe zonlicht. Vandaar, dat men tegenwoordig vaak met gunstig gevolg zieke lichaamsdeelen door de ongetemperde zonnestralen laat beschijnen om genezing ervan te bevorderen.

Licht is echter niet alleen het eenige geneesmiddel, dat „Sonnevanck" kent. Licht en lucht moeten steeds samen gaan en gaan hier inderdaad ook samen. Het sanatorium en zijn terreinen liggen 20 à 30 M. boven A. P. en baden zich als 't ware in een heilzaam mengsel van bosch- en zeelucht. Sommige tuberculoselijders behoeven boschlucht, andere zeelucht. Het mengsel, dat hier gevonden wordt, is echter voor alle patienten goed. Als de zeewind over de dennebosschen strijkt, voert hij naar „Sonnevanck" een volkomen zuivere lucht, waaruit alle kwade elementen verwijderd zijn en die in dubbele mate genezende bestanddeelen bevat. Door zijn uitnemende ligging heeft „Sonnevanck" voor, dat de koude er niet zoo sterk is als direct aan zee, en dat de wind er wat van zijn eerste kracht mist.

Het is onnoodig te zeggen, dat hetgeen de omgeving van een sanatorium als „Sonnevanck" van de omgeving eener stadswoning zoo buitengemeen gunstig onderscheidt, de omstandigheid is, dat hier niets is te vinden van de groote onreinheid der lucht, die boven een groote stad hangt. Bekend is het, dat zelfs in de gezondst gelegen steden alleen in de buitenwijken de atmosfeer door de telkens van buiten toestroomende versche lucht voldoende zuiver blijft.

In den volksmond heet het wel, dat Amsterdam voor longlijders zeer gezond is, en men beroept zich daarbij dan op de statistieken, maar even onjuist als die uitspraak is het beroep op de zoo vaak misleidende statistiek. Indien Amsterdam werkelijk zoo gezond was, waarom zouden dan de geneesheeren sinds jaar en dag de tuberculoselijders van de, volgens sommigen zoo heilzame geuren(?) uitdampende, grachten wegzenden naar de Veluwe en naar andere oorden met zuiverder lucht dan Amsterdam bezit? En wat de statistiek van Amsterdam betreft, wisten de medici reeds voor jaren, dat de „Altersaufbau" van Amsterdam's bevolking onregelmatig is ten gunste van de jonge en sterke elementen. Het groote garnisoen, het niet onbelangrijk aantal studenten, het leven van vele joden op straat en wat dies meer zij maakt de statistiek van de Amstelstad zóó gunstig, dat men wondere droomen gaat droomen van de grachten in onze hoofdstad.

Intusschen mag niet uit het oog verloren worden, dat andere factoren met licht en lucht medewerken om het verblijf in de sanatoria een zeer gunstige werking te verzekeren. In vele huisgezinnen toch ontbreekt, omdat er veel kinderen zijn of zaken groote drukte aanbrengen of om welke andere reden ook, de noodige rust, laat de regelmaat te wenschen over en drukken zware zorgen. Dat alles houdt, óók bij den tuberculeuse, de genezing tegen en bevordert eer het doorbreken der ziekte.

Vandaar, dat een sanatorium reeds uit dien hoofde veel boven de huisgezinnen voorheeft, wijl er groote rust en kalmte en zorgvuldig in acht genomen regelmaat heerschen, terwijl de patiënten zich zelfs met eenigen goeden wil aan een geoorloofde en de genezing zeer bevorderende onbezorgdheid kunnen overgeven.

En dan komt daarbij als vierde element nog, dat in de Sanatoria veel beter dan in de gezinnen voor geregelde en goede voeding gezorgd kan worden. Menigmaal meent men, dat alles wel terecht zal komen, of althans veel resultaat bereikt zal worden, indien een tuberculeus aangelegde maar allerlei versterkende middelen — vleesch, melk, eieren, enz. — kan gebruiken. Men vergeet dan echter, dat voor den mensch een zoodanig afwisselende voeding het beste is, dat het geheele lichaam die stoffen krijgen kan, welke het behoeft voor zijn diverse functies.

In de Sanatoria — en zoo ook in „Sonnevanck" — wordt dan ook groote aandacht gewijd aan de voeding en wordt voor voortdurende afwisseling daarin steeds gezorgd. Niet alleen worden bijv. aardappelen, die een licht verteerbaar en — door de bijkomende bestanddeelen — goed voedsel vormen, niet versmaad, maar ze vormen zelfs een deel van de generale voeding, waaraan steeds veel zorg wordt besteed.

Op „Sonnevanck" wordt trouwens de stelregel gehuldigd, dat al wat den patiënten voorgezet wordt, onbetwist van de beste qualiteit moet zijn, welke te krijgen is.

Dat juist deze stelregel de zorg voor de maaltijden tot een zeer omvangrijke maakt, springt in het oog als men bedenkt, dat „Sonnevanck"'s heerlijke omgeving zeer onvruchtbaar is, zoodat eigen verbouw niet mogelijk is. Wel worden vloeivelden aangelegd, maar zoolang men geen absolute zekerheid heeft, dat deze geen bacteriën overdragen op de producten, die erop gekweekt worden, is de cultuur op die velden zeer gevaarlijk en zeker bijv. voor groenten, die niet gekookt worden, ten stelligste te vermijden.

Officieele Berichten.

Kort verslag van de vergadering der classis Brielle, gehouden op 6 Nov. 1912.

1. Opening der vergadering als gewoonlijk. Praeses, Ds. Esselink; assessor, Ds. van Duin; scriba, Ds. Aalberts.

2. De credentialen worden ondersocht; een dienaar des Woords is ook nu nog — wegens zwakte — afwezig; drie kerken hebben ook een diaken afgevaardigd. Wordt — gehoord de redenen — geapprobeerd.

3. De lezing der notulen wordt uitgesteld tot na 't examen.

4. Van een tweetal candidaten in de theologie, die praeparatoir examen hebben aangevraagd — beiden van Stad a/'t H. — worden de vereischte stukken nagezien en in orde bevonden.

5. Onder praesidium van den assessor wordt praeparatoir ondersocht de heer J. W. Esselink, candidaat der Theol. School. Hij houdt een korte leerrede over 2 Tim. 2 : 19. Vervolgens wordt hij in de dogmatiek ondersocht door Ds. Aalberts; in de exegese O. T. (Ps. 51) door Ds. van Duin; in de exegese N. T. (Joh. 3) door Ds. van Lummel. Na de deliberatie worden hem nog de vragen betreffende de beweegredenen tot het staan naar het ambt van dienaar des Woords, ter beantwoording voorgelegd. Eindelijk wordt van hem de belofte gevraagd, niets te zullen leeren in strijd met Gods Woord en de Formulieren van Eenigheid. De loco-praeses deelt hem mee, dat de classis met algemeene stemmen besloot hem beroepbaar te stellen bij de Geref. Kerken en wenscht hem geluk. De vergadering bidt hem — zingend Ps. 134 : 3 — den zegen des Heeren toe.

6. Pauze.

7. De tweede examinandus, de heer C. Koppenaal, candidaat van de V. U., wordt onderzocht (als voren). Preektekst Fil. 1 : 6. Ds. Aalberts leidt het ondersoek in de dogmatiek; Ds. v. Duin in de exegese O. T. (Mal. 3); Ds. v. Lummel in de exegese N. T. (Ef. 1). Evenals bij den vorigen examinandus maken ook nu verschillende afgevaardigden gebruik van 't recht tot navragen. Naar de „beweegredenen" wordt gevraagd; de belofte — als boven — wordt door den examinandus afgelegd. Met algemeene stemmen besluit de classis den heer K. vrijheid te geven, om als proponent te staan naar 't ambt van dienaar des Woords in de Geref. Kerken. Gelukwensch en zegenbede wordt ook hem door praeses en classis op zijn levensweg medegegeven.

8. Lezing en vaststelling der notulen.

9. Naar aanleiding der gelezen notulen: *a.* wordt opgemerkt dat de zaak der benoemingen verbetering behoeft. Wordt besloten op de Meiclassis — wanneer dit punt jaarlijks pleegt op 't agendum te komen — er de volle aandacht aan te schenken. Tot zoolang zal de status quo worden gehandhaafd; *b.* wordt een klacht gehoord van een der vacante kerken: een dienaar des Woords (buiten de classis Brielle), door zijn classis aangewezen om in Nov. hulp te verleenen, weigerde te komen. De depp. voor de regeling der vacaturediensten, desgevraagd, kunnen geen inlichtingen geven. De klacht zal worden doorgezonden naar de betrokken classis; *c.* geeft de kerk van T. — er naar gevraagd — te kennen, dat het schriftelijk rapport inzake de grensregeling tusschen T. en R. aan de kerk van Hellevoetsluis is afgestaan voor het classicaal archief.

10. Rapporten: *a.* Namens de kerken van Sp. en Z. rapporteert Ds. v. L., dat de stukken inzake 't vertrek van Ds. Kok en zijn ontslag als dienaar des Woords van N.-Helvoet zijn ondersocht en in orde bevonden. Wegens aan Ds. K. de acte van losmaking van de classis Brielle op de meest eervolle wijze werd verleend.

b. De cl. depp., aangewezen om bij 't afscheid van Ds. K. te N.-H. de classis te vertegenwoordigen, geven hiervan verslag en brengen der classis den groet en zegenbede van dezen dienaar des Woords over.

c. Rapport Evangelisatie. Den kerken, die nog niet collecteerden, wordt herinnerd aan 't cl. besluit om jaarlijks (omstreeks Hervormingsdag) voor dezen arbeid een collecte te houden. Uitbreiding van 't getal abonnes op 't evangelisatieblad *De Wegwijzer* blijft gewenscht (*f* 0.50 per jaar).

11. Ingekomen stukken: *a.* van de depp. der classis Arnhem voor den arbeid onder de Nederlanders in de Rijnprovincie en Westfalen, een bede om steun. Bijgaande circulaires worden rondgedeeld en de zaak zelve den kerken aanbevolen; *b.* een schrijven van de classis Almkerk, meedeelende, dat zij zich genoodzaakt zag, broeder O., oefenaar, de vrijheid om als zoodanig in de Ger. Kerken op te treden, te ontnemen. Met leedwezen voor kennisgeving aangenomen; *c.* een missive van Ds. E. Th. P. v. A., em. pred. De scriba vestigt de aandacht der vacante kerken in de classis Brielle op Z.E.W., die, desgevraagd, bereid is haar te dienen (Adres, Amsterdam, Ruyschstraat 612).

12. De scriba herinnert er aan, dat de subsidie-aanvrage bij depp. ad hoc moet plaats hebben vóór 10 Jan.

13. Rondvraag naar art. 41 K.O. De kerk van T. deelt, tot blijdschap der vergadering, mee, dat de tuchtzaak, waarin op advies der vorige classis de 2e trap van censure nog werd uitgesteld, geëindigd is; de „onversoenlijke br." kwam tot verzoening. Consulentschappen: Tinte vraagt en krijgt tot consulent Ds. Mol; N.-Helvoet idem, idem; Hellevoetsluis Ds. v. Lummel.

14. Vacaturediensten. Op voorstel van één der kerken wordt besloten de classis Barendrecht te verzoeken om vier beurten in de 3 maanden. Voor zoover mogelijk — want nog niet van alle classes, die hulp verleenen, was reeds schrijven ter tafel — wordt voorlezing gedaan van de regeling.

15. De behandeling van 't concept-visitatiereglement moet, om des tijds wille, wéér uitgesteld worden.

16. De assessor gaat voor in dankzegging en gebed. Sluiting.

Op last der classis Brielle,
Ds. R. J. AALBERTS, *scriba*.

Classis Barendrecht.

De Geref. kerken in de classis Barendrecht hebben in hare vergadering van 4 Dec. 1912, onder medewerking van de provinciale Deputaten, den heer M. Schouten, beroepen Dienaar des Woords te Ridderkerk, peremptoir ondersocht en met alle stemmen toegelaten tot den Dienst des Woords en der Sacramenten in de Geref. kerken in Nederland.

Namens de Geref. kerken in de cl. Barendrecht:
J. G. KUNST, *h. t. praeses.*
D. STEENHUIS, *h. t. assessor.*
S. GREIJDANUS, *h. t. scriba.*

Buitenland.

Zwitserland. Verhooging van predikantstractementen bevorderd door sociaal-democraten.

De sociaal-democraten van Zwitserland schijnen ten opzichte van de religie anders te staan dan hunne partijgenooten in andere landen. Zij hebben in Zurich er aan medegewerkt, dat naast het tractement der onderwijzers ook dat der predikanten verhoogd werd, gelijk de *Kirchenfreund* van Prof. Orelli van 11 October bericht. Volgens dit blad heeft het volk van Zurich op 29 September het aanvangstractement van zijn predikanten van 2400 op 2700 francs gebracht, met de bepaling dat na elke drie jaar het tractement met 100 francs vermeerdert, totdat de titularis 3000 francs heeft. Hierbij komt een toeslag van 200 francs voor elke vier dienstjaren, welke toeslag tot 800 francs stijgen kan. Het is wel niet veel, maar toch iets. Toen het Zuricher volk hierover stemmen moest, waren er 44000 stemmen voor en 29.000 tegen. In kerkelijke kringen vindt men dit resultaat des te meer bevredigend, omdat het verkregen werd zonder eenige noemenswaardige agitatie. De *Kirchenfreund* merkt hierbij op, dat wanneer de leiders der sociaal-democraten zich tegen de verhooging der predikantstractementen uitgesproken hadden, dit minstens 15000 stemmen zou gescheeld hebben. Dan ware de tractementsvermeerdering afgestemd geweest.

Gemengd Nieuws.

Gebed voor de leiders der Kerk. Onze leiders op Kerkelijk en Staatkundig gebied worden door sommigen zeer bewonderd en hoog verheven, door anderen dikwerf sterk gecritiseerd. Maar wordt er voor hen wel gebeden?

Wij vonden in een Duitsch blad twee formuliergebeden, die aan de redactie in handen gekomen waren, die tegenwoordig in een stillen kring van gelooviger in de Duitsche landskerk gebeden worden; welke beiden voorbeden zijn voor een ongenoemd persoon die een leidende positie in de Evangelische kerk inneemt.

Het eerste luidt aldus:

Wij bidden u, o Heere, voor onzen N. N.; laat ons gebed tot hem doordringen als eene kracht en onze voorbede als eene sterkte. Wees gij zijn hulp, sterk hem met den geest uwer genade, laat uw woord hem op elken weg troosten, behoed hem tot aan het einde. Amen.

Het tweede gebed is in dezer voege:

„O, Heere Jezus, die belooft hebt, dat gij alles wat wij in uw naam bidden, doen wilt, ik pleit op deze uwe belofte en bid u voor onzen N. N. en geloof vast dat Gij mij verhoort en doet wat ik u bid: Heere, zend hem hulp van uit uw heiligdom en sterk hem uit Sion. Laat uw aangezicht lichten over uw knecht en leer hem uwe rechten. Hij spreekt uw woord voor Koningen en schaamt zich niet, werk Gij zelf zijn en Uw zaak uit, laat Uw hand hem bijstaan, verlos hem en verkwik hem door uw woord. Laat zijn gang vast zijn in Uw woord en laat geen onrecht over hem heerschen. Neem het woord der waarheid niet van zijn mond, maar laat Uw getuigenis zijn spreken en Uwe rechten zijn lied zijn. Troost Uwen knecht dat de hoovaardigen hem geen geweld aandoen. Ga Gij voor hem uit en volg hem, wees hem een vriend en raadgever en laat de geest der Vaderen tweevoudig op hem rusten, dat hij met wijsheid en gerechtigheid uwe gemeente regeere en bouwe en ons geheel arme volk vergadere, weide en trooste, U tot eere en ons allen tot zegen en heil. Laat hem ootmoedig blijven, en laat het dankgebed van zijn hart en mond niet verstommen. Wend u te allen tijde tot het gebed van uwen knecht en tot zijne smeekingen, zoodat Gij het gebed en de smeeking van Uw knecht verhoort. Hij wacht op Uw heil; laat Uw priester, Heere God, met heil bekleed worden en mocht Uw heilige zich steeds verheugen over al het goede, dat Gij aan hem en door hem doen zult. Eindelijk Heere, laat ons in dank en in gemeenschap des Geestes met hem steeds verbonden blijven, totdat herder en gemeente na een kleinen tijd vereenigd voor u staan, om U eeuwiglijk en altoos te prijzen."

De Finlandsche bisschop Sergius heeft over een echtpaar, dat in het Kerspel Terrijoki woont, den banvloek uitgesproken, omdat het de orthodoxe kerk verliet en tot de Luthersche overging. Hij deed het met deze woorden: „zij wordt gescheiden van de gemeenschap met onzen Heere Jezus Christus en van de eeuwige redding, totdat gij u hartgrondig betert en weder tot de orthodoxie terugkeert." Zelfs de *Nowoje Wremja* gaf over deze uitspraak zijn afkeuring te kennen, ook op grond dat men alleen hen van eene kerkgemeenschap kan uitsluiten die nog leden daarvan zijn, maar niet dezulken die zich reeds van haar losmaakten. Ook merkte dit blad op, dat de uitdrukkingen die bisschop Sergius bezigde, bevreemdend zijn, daar de echtelieden die geëxcommuniceerd werden, Christus niet verloochend hebben, maar tot eene andere christelijke kerkgemeenschap overgingen. Dat de heilige Synode den bisschop tot verantwoording riep, vernam men tot hiertoe niet.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

HET GOEDE DEEL.

XXXI.

BESPIED.

Nog niet lang was het drietal in de duisternis verdwenen, toen ook de vergaderden zich gereed maakten uiteen te gaan. Even stil als begonnen was, werd ook geëindigd. Doch niet zonder dat de voorganger allen vermaand had, trouw te blijven aan het geloof, dat door het Evangelie in hun hart gewerkt was, en liever het tijdelijke, dan het eeuwige prijs te geven. Toen droeg hij de belangen der kleine gemeente en die van elk in het bijzonder den Heere op. Daarna ging elk zijns weegs, echter niet allen gelijk, wijl alles vermeden moest worden, wat de aandacht kon trekken. De magister en de jager, die nog een zeer verren weg moesten afleggen, besloten echter dien nacht bij den boer te blijven.

Juist wilde men zich aan het avondeten zetten, toen er zacht aan de deur werd geklopt. Behoedzaam vroeg de huisvader door het kleine tralievenster, wie daar was. 't Bleek een goede bekende te zijn, Jurgen geheeten, die ook de vergadering had bijgewoond.

„Komt ge nog eens terug?" vroeg de boer, „hebt ge iets vergeten?".

„Neen", was het antwoord, „maar toen ik zoo straks heenging en langs de schuur liep, zag ik licht. Ik begreep niet waar dat vandaan kwam. Maar toen ik vlak bij het hout van den wand kwam, merkte ik wat het was. Er zijn een paar scheuren in de planken, en daardoor kon ik duidelijk zien, hoe het licht nog brandde en de twee knechts aan het opruimen waren. Ik dacht, ik moest u dit even zeggen, want wij konden zóó leelijk beloerd en beluisterd worden".

„Gij hebt gelijk", zei de landman. „Ik zal de reten laten stoppen. Goeden nacht".

Hij kwam weer aan tafel en vertelde wat er gebeurd was. Ieder prees de voorzichtigheid van Jurgen. Maar toen de boer straks alleen was, ging hij nog eens met een brandende lantaren de schuur in, en vond gemakkelijk de spleten op de aangewezen plek. Bedenkelijk schudde hij het hoofd. Was het hout van zelf gescheurd of waren die reten daar met opzet gemaakt? Hij kon het niet beslissen, maar met een bang voorgevoel legde hij zich ter rust.

Terwijl alzoo de storm begon op te steken, had de jonge gravin, die nog niet ten volle besefte wat er dreigde, zich voorgenomen om, ondersteund door haar schoonmoeder, de bewoners van het landgoed nader te leeren kennen en waar het noodig was te helpen. Dit laatste was ver van ongewenscht, want door de lange afwezigheid van den vorigen bezitter was veel ongedaan gebleven, dat had moeten geschieden, en daarbij kwam de voortdurende oorlog, die als altijd meer nam dan gaf. Zoo konden dan de beide hooge vrouwen overvloedig werk vinden, en zij namen dat met ijver ter hand. Geen wonder dat ook de jonge gravin weldra zich mocht verheugen in de liefde van velen. Zelfs ging de roep van haar vriendelijkheid en milddadigheid ver over de grenzen der bezitting.

Ongelukkig werd ook nog iets anders bekend; al strekte het de gravin tot eer, zij zou ervaren, dat het goede niet altijd zijn loon in deze wereld vindt.

Want wanneer de bezoeksters met de lieden kwamen spreken, of gelijk meermalen hun een gave brengen, dan voegden zij daaraan niet zelden iets toe, dat minstens even kostelijk was. Bij de zieken brachten zij lafenis, maar ook het Woord des Heeren, dat gelezen werd uit den ouden, zorgvuldig bewaarden huisbijbel. Ook wist de oude gravin, die het volk natuurlijk beter kende en die zelf veel ondervonden had, in de huizen en hutten dikwijls een woord ter rechter tijd te spreken, 't zij van ernstige vermaning of van vriendelijke vertroosting. En daar was te meer behoefte aan, nu gelijk we reeds zagen, er weinig gelegenheid bestond, om de prediking van het Evangelie te hooren.

Zoo werd juist in een tijd waarin alles tegen dat Evangelie samenspande, de goede boodschap in huizen en harten gebracht; het licht dat men onder de korenmaat wilde stellen, werd op den kandelaar geplaatst. Maar juist daardoor kon het ook niet verborgen blijven. Zelfs de nieuwe regeering hoorde er van, en wel met groot misnoegen. 't Was al erg genoeg, dat mannen de stoutheid hadden te prediken en te leeren, wanneer de paus hun daartoe niet had aangesteld, maar dat ook vrouwen het waagden met het volk over geestelijke dingen te spreken, en op Christus te wijzen, dat ging alle perken te buiten, meende de pausgezinde regeering te Amberg. Dat mocht geen voortgang hebben.

Op een middag had de jonge gravin zich begeven naar een huisje, dat op een kwartier afstand van het kasteel, midden in het bosch, stond. Daar woonde Carl, de vroegere houtvester, die thans oud en ziekelijk, rust genoot, en door zijn twee dochters werd verpleegd. De gravin bezocht den ouden, vromen man gaarne, en leerde soms veel uit een bezoek dat zij hem bracht.

„Hoe gaat het Carl?" vroeg zij, hem de hand reikende.

„Vrij wel," antwoordde de houtvester, „althans naar het lichaam."

„Kan er overigens iets zijn dat u hindert?" vroeg de bezoekster, die alreeds bemerkt had, dat de oude man minder opgeruimd was dan gewoonlijk.

„Och, het moest eigenlijk niet zoo zijn," zei Carl. „Maar al is men oud, men kan toch nog moeten leeren alles in des Heeren hand te stellen en niet bezorgd te zijn voor den dag van morgen."

„Wat is er dan? Ge zijt toch niet gewoon u door aardsche zorgen te laten neerdrukken."

„O neen mevrouw, maar toch word ik wel eens ongerust bij al wat ik in de laatste dagen hoor. Ik zou zoo gaarne op deze plek, waar ik geboren ben, ook eenmaal mijn hoofd ter ruste leggen. En nu hoor ik van mijn dochter, hoe er al meer gevaar dreigt, dat wij, Evangelischen, uit huis en hof zullen verdreven worden, gelijk onze keurvorst al gejaagd is uit zijn land."

„Nu, zoo ver is het nog niet," sprak de dame bemoedigend, al wist ook zij maar al te goed, dat de vrees van den houtvester niet ongegrond was.

„Geef mij den Bijbel eens," sprak zij tot een van de dochters.

De aangesprokene schoof een kastje opzij, dat tegen den muur stond. Daarna opende zij een luikje dat onder het kastje verborgen was en moeilijk voor een vreemdeling te ontdekken viel. Uit een opening daaronder kwam het kostbare boek te voorschijn.

De gravin nam den Bijbel, sloeg den gosten psalm op en begon te lezen. Allen luisterden eerbiedig. Doch nauwelijks waren eenige verzen gehoord, toen onverwacht en zonder dat was aangeklopt, de deur werd geopend. De gestalte van een man werd zichtbaar, die het gewaad droeg van een roomsch priester.

Ontsteltenis toonde zich op elks gelaat. De oudste dochter des huizes trad naar voren, en vroeg wat zijn eerwaarde wenschte.

„Niet anders dan u even te bezoeken", was het antwoord. „Ik mag zeker wel binnen gaan?"

En zonder een toestemmend antwoord af te wachten, trad hij verder in de kamer, terwijl hij scherp zijn oogen liet rondgaan.

HOOGENBIRK.

INGEZONDEN STUKKEN.

(*Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie.*)

Geachte Redactie!

Vergun mij s.v.p. eenige plaatsruimte in Uw blad voor een enkel woord in het belang van den arbeid der Evangelisatie. Gelukkig begint men in onzen tijd ook in onze Gereformeerde kerken hoe langer hoe meer voor dien arbeid te gevoelen. Te lang veronachtzaamde men dezen. Naast de Zending onder Heidenen, Mohamedanen en Joden vraagt de Evangelisatie onder van God vervreemde landgenooten onze hartelijke sympathie. Nu heeft de Zending dit voor, dat ze uitnemend georganiseerd is; dat men in gemeenschappelijke vergaderingen en studiekringen elkander voorlicht. De commissies voor Evangelisatie werken meer stil, gaan onopgemerkt haars weegs, arbeiden in donkere stegen en sloppen, ieder voor zichzelf. 't Kon zijn nut hebben, dat men ook eens iets publiceerde nu en dan, ook eens gemeenschappelijke vergaderingen hield, ten einde elkander voor te lichten. We souden van elkaar zooveel kunnen leeren, winst kunnen doen met elkaars ervaringen. De heer v. d. Staal deed al een heel goed werk met uit te laten geven: Tot arbeid geroepen. Ik leg dat denkbeeld hier nu maar eens neer. Mogelijk leidt het tot eenige samenwerking. Kunnen we elkaar niet tot een hand en een voet zijn? Bijvoorbeeld:

In een kleine provinciestad was het kermis. Met opzet verzwijg ik den naam en U, hooggeachte Redactie, gelieve ook mijn naam te verzwijgen. Te roemen valt hier niet. De Commissie voor Evangelisatie, ingesteld door den Kerkeraad der Gereformeerde kerk, besloot ook te arbeiden onder de kermisreizigers. 't Gebeurt meer, maar toch, geloof ik, niet algemeen. We deelden tractaatjes uit, brachten die aan de woonwagens, kramen, tenten, spellen en in de volkslogementen. Bovendien: Evangeliën, lieve